

ԻՏԱՆԻՈՅ ՄԵԾ ՍՈՒԳԸ

ՔէՊի Մոնցա, դէպ ի Մոնցա կը թռչին ամէնուն միտքը. ի Մոնցա իտալիոյ ամէնէն սխտը իրական ողբերգութիւնն կը կատարուի. անտի կը ժայթքէ անակնկալ բոժն՝ — Ումպերդոյ մեռաւ, — եւ ելեկտրական թռուռուն հոսանքը՝ կը թռուռացնէ այդ գուժը ամէնուրեք, եւ ամէն ազգաց մէջ:

Անցեալ տարուան Ս. Ղազարու հոկտեմբեր 24ի խնդը կը շանթաւարի յուլիսի 29ին: Միաբանութեանս՝ Արհի Պետն՝ այրիացեալ Մարգարիտա թագուհւոյն կը հեռագրէ:

Congregazione Armena vivamente commossa esecrabile delitto, partecipando universale commozione e dolore porge V. M. profonde condoglianze. — Ignazio Ghiurek. — Arcivescovo.

Եւ կը պատասխանուի արքայական պալատէն.

« Arcivescovo, Congregazione Armena — Venezia ».

S. M. la Regina ringrazia commossa quanti piangono al suo dolore infinito — La dama d'onore — Marchesa di Villamarina.

Իտալիոյ ընդհանուր սուգէն՝ ընդհանուր ազգութիւնք կը մասնակցին. որոնց հետ եւ մեր աւերակներու այրիացեալ Մայրն՝ իրեն դարաւոր արտասուաց հետ կը փութայ խառնելու իտալիոյ դառն արցունքները:

Խաղաղութիւնն հոգւոյդ՝ Ումպերդոյ՝ կ'ողբերգէ Հայութիւնն, որուն վրայ սէր ու գուրգուլանք ցոյց տուի սրտովը եւ քեզ հպարտակ մամլով: Խաղաղութիւնն, երջանկութիւնն յաւիտենական, Որդիդ Սալիկոյ, Հայրդ իտալիոյ: Եւ քեզ թագուհի սգա-

ւոր, այրիացեալ Մարգարիտա, Մայրդ իտալիոյ՝ մխիթարութիւնն, սգաւոր Հայութենէն:

Մեռաւ թագաւորը. կեցցէ՛ թագաւորը — Որդիդ: Մեռաւ թագաւորը. կեցցէ՛ թագուհին. Հանդիմն այրիացեալ՝ քեզ թագուհի ընտրեց՝ Մարգարիտա, եւ Տոժերու քաղաքն է քու թագդ:

ԲԱԶՄԱՅԷՊ

ՈՒՄՊԵՐԴՈՅ Ա.

Ա. ՄԵՆԱՄԵՆ ԵՎԵՆԻՆԿԱՐԺԱՐԺԻՆԸ ԿԱՄԱՐՈՆԵԱՆ:

Իտալիոյ միութեան համար բանտ, աքսոր, կախազան բիրտուր կրողներէն նմ կրնար երեւակայել՝ թէ այդ իտալիոյ երկրորդ զխոյն կենաց դաւադրութիւն պիտի ըլլար, և սիրելի օգոստոսափառ անձն՝ երրորդ անգամ, մուն աղետալի մահ մը պիտի ունենար իրեն սիրալիր սրտին համար հանդիմաւոր օրոնան մը մէջ:... Վիկտոր Էմմանուէլի և իւր յաջորդաց ի նպաստ քուէարկու անթիւ բազմութիւն իտալացւոց՝ կրցէր էր ահաւոր զաւաթար մը ունենալ՝ թէ այս յաջորդաց առաջինը պիտի սպաննուր իւր զեռ առողջ հասակին մէջ՝ վատ արինարբուի մը ձեռքով: Միշնչեռ Հռովմէական արքունեաց մէջ Ումպերդոյ իւր և Հայրենեաց Հօր օրհասին ներկայ էր, լոցքին նոյն առոն ամէն յեղափոխէ՛ հերձուածք այդ աղետոց առջեւ՝ յորում կ'ամփոփուր Վիկտոր Էմմանուէլ Բի, Թագաւորին և զինուորին՝ հասարակաց կենաց մէջ ունեցած բոլոր մեծութիւնը. — և այն իշխանապուն պատանին, որ իտալիոյ առաջին Թագաւոր կը պսակուր՝ Յուլիոս Կեսարու, Յուլիոս Բի, Միքէլանճելոյի Հռովմէացաւորին երկնակամարին ներքոյ, պատկառանք կ'ազդէր, լուրջ համակրութիւն մը կը ներշնչէր, վասն զի նախազուշակ բան մ'ունէր նա. և թուի թէ այն առոն՝ յեղափառութեան շփոթներէն, յանկարծական կազ-

ԱՐԱՐԱՏԻ ՔԱՆԱԿԻՆԷ:

մութեան խառնակութիւններէն նոր ազատած իտալիոյ բազմին ու ճակատագիրն այդ երիտասարդին վրայ ամփոփուած էր: Վիկտոր Էմմանուէլ թով կը փակուէր միոյն իտալիոյ արագասուր կազմութեան բուռն շրջանը: շրջան մը ողբերգական դատադրութեանց, յանգուզն քաղաքացիութեանց եւ պատերազմաց: Իսկ Ումպերթոյ Ա կը բռնար խաղաղական մեծ գործոյն շրջանը, սրով իտալական կազմակերպութիւնն պիտի բլլար աւելի սեռն ու սերտ, աւելի հարուստ, առաւելապէս յաջող, և բուսուոր գաղափարով հայրենեաց: Եւ զեռաստի թագաւորն կը բազմար իւր ապերջանիկ պապուն մերձին Կազաբարներուն լրումն տեսնել, գաղափար մը՝ զոր իւր մեծ Հայրն բովանդակ կենացը մէջ ունեցաւ, վասն զի նա կը սերէր և կը սերէր անընկճելի սիրով իտալական ժողովուրդը և գիտալիս: Կը սերէր զայն, ինչպէս Վիկտոր Էմմանուէլ, իւր հարստութենէն աւելի, իւր տունէն աւելի, որ Եւրոպայի հնագոյն տունն է, և Եկեղեցւոյ սուրբեր տուած է, իսկ իտալական գաղափարին պատերազմողներ ու նահատակներ: և այսօր կու տայ այս նոր նահատակն ալ: և ինչպիսի՞ նահատակ . . . սրտով՝ որ խոցուեցաւ մարդասպանի մը գնդակով: սիրտ զինուորի՝ որ պատերազմի դաշտին վրայ վտանգին առջեւ չէր բաբախեր, սիրտ՝ որ հայրենեաց ամէն թշուառութեանց, մարդկային ամէն ազէտից մէջ գլխաւոր կը բարախէր: սիրտ՝ որ հաստատուն շերմութեամբ կը զգար բարեկամութիւնը: Շիջաւ նա մոլեգին եղեռնագործութեամբ մը՝ որ գաղղիական Յեղափոխութեան արիւնաթաթաւ և անարգագոյն օրերէն ի վեր ողողեց զաշխարհ՝ յատկութիւն այն ամէն ճակատով՝ որ քան զբազմութիւն վերագոյն է և բարձրագոյն:

Ումպերթոյ Այն վիճակեցաւ՝ երկրի գեղեցիկագոյն թագաւորութիւնը: Իտալիոյ փառահին անցեալին, որ Վիկտոր Էմմանուէլ թի համար մեծ զրգիւ մ'էր՝ յանգուզն և համարձակ դարու մը մէջ, սոյն անցեալն՝ կարծես երբեմն Ումպերթոյ Ա թագաւորին վրեժ՝ ճակատին վրայ զրոշմուած էր: և նա՛ իւր տպոյն զմէքոյն, թաթագին մոայլոյն

ու կաթողին սաստիկ զբաղմունքով՝ որք մերթ ընդ մերթ իւր ոգւոյն մէջ կը թափանցէին, կը նմանէր սակաւիկ մի իւր հաւուն, Օփորոյի աքսորելոյն, և այսու՝ իւր կերպարանքն աւելի բանաստեղծական կ'ըլլար, յորում ի մի կը զուգուէին անոնշատ կերպով արքայական մեծվայելչութիւն, գիւտութեան վսեմութիւն և հետագոյն փափուկ ներութիւն, և ասոնց պատճառաւ ունէր նա քօզարկեալ տիրութիւն մը: որովհետեւ կենաց մէջ շատ հետազօտողն չի կրնար ուրախ ըլլալ: Եւ նոյն ազետարեք վեփուան, որ կ'անցնէր, իբրեւ շունջ մը ուրիշ աշխարհաց, կարողութեւն Սպարտին սրտէն, կ'անցնէր զուցէ Ումպերթոյ Այն սրտէն ալ:

Նա՛ սքանչելեօք ազատեցաւ Նափոյի և Հոմիմայ կրկին զաւարտութիւններէն: և սակայն նա՛ այս մարդախոշոշ անիշխանութեան ժամանակաց մէջ՝ բացարձակապէս կ'արհաւարէր որ և է նախագոյնութիւն՝ որպէս զի այդ անարգական զաւարտութիւնը չկրկնուէր, մեծագոյն վտանգաւ գրկեալ զիտալիա իրեն զլեւել: և «իտալական ընտանիք» իրեն սիրալիւ հօրմէն, ըստ իրեն ազնուական իմաստին՝ զոր յաճախ կը գործածէր իւր առանձնական կենակցութեան մէջ: Որչափ անգամ իրեն ջերմ և իշխանաւոր բարեկամքն և ընտանի սիրազեղ ձայներ աղաչեցին՝ որ ինքզինքը ամբոխին ձեռքը չմասնէ՝ յորում եղեռնագործին մէկը, ինչպէս Մոնցայի մարդասպանն, կամ յիմար մը, ինչպէս Նափոյիներ, իրաւ ակնթարթի մէջ կենացը թելը հասանել, և թշուառացնել հայրենիքը: Ի Հոմիմ, յետ զաւարտութեան, իմաստասիրաբար գոչեց. «Այս բաներս՝ աւուետաւորն դիպուածական մասերն են»: և ի Մոնցայ, ճիշդ այն Մոնցայի մէջ, ուր յուլիս 29ին կիրակի երեկոյ շնչասպառ պիտի բլլար, սուպ լրջութեամբ կ'ըսէր. «Եթէ վճռուած է՝ որ մենեմ Սիլվեստրի թի նման, ինչ օգուտ ունին նախագոյնութիւնը»: Զէր ուզեր՝ հետը պահապան գիւտարներ, չէր ուզեր զոսկեր: Իւր լայն կրծոց վրայ չէր ուզեր զրահներ, այն կրծոց՝ զորս Քուսովալ զայի բաղիման ասան ուստրիական նիգալաւորաց առջեւ բացեր էր, միշտեւ այդ

ԹԱԿԱՆՈՐ ՎԻՅՈՐ ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ Գ.

նիգակաւոր Հեծեալք այնչափ մօտ էին՝ որ կարծես թէ անոնց ձիերուն շունչը այդ լայն լանջաց վրայէն կը սահէր կ'անցնէր։ Այլ, եթէ Ումպիդոզ Ա չէր ուզեր պահապաններու շրջապատ մը՝ որով համարուէր թէ ինքը անմիտաճ է ժողովրդեան վրայ կամ թէ անձնական երկիւզ ունի, իշխանութեանց պարտքն էր անդու անդաւոր Հսկել անսղործելի կերպով՝ որպէս զի չլլայ թէ չարազորութիւն մը նորոգուի այն աշխարհին մէջ, ուր օրըստօրէ կը տարածուի աւերիչ չար ոգին։

*

Ի Վերոնա Ատիճի ողորման ատեն, Քաշամիշիոյայի երկրաշարժին աւերակաց մէջ, Նափոյի սեւամաղձ համաճարակին հարուածոց միջոց, զթալիր Արքայն, միխթարիչ Թագաւորն, ամէն մտանց արհամարհող իշխանն՝ ինքն առաջին Հոն կը հասնի. և իւր իտալիոյ թագաւորական սիրտն վայրկեան մը միայն կը հրճուի, երբ բոլոր ազգերն իրենց Հսկայ նաւերը կը զրկեն ճննուլայի ծոցին հրապուրիչ հանդիսին՝ Քոլումպոսի Հայրենիքը ողջունելու համար, այն մարդուն՝ որ Հին աշխարհի նոր աշխարհ մը պարգեւեց։ Վայրկեան փառասօր, վայրկեան հրաշալի, յորում երկնից ընդարձակ կամարին ներքոյ, և իտալական արեւուն պայծառութեան մէջ, ռումբերու որոտմանց, հազարաւոր նաւատեանց՝ որք թեքափայտին փաթթուեր էին, աղաղակաց մէջ, և բիրաւոր զմայլած հանգիստաններու կեցցէներու, գալարափողերու և երգոց մէջ, յառաջ կու գար ձիւնափայլ ընդարձակածաւալ փրփուրներու վրայէն արքունական որբնթաց նաւ « Սափոյա », Ումպիդոզ թագաւորը կրելով, անկախ և միւրաշորոգեալ իտալիոյ արքայն, և Սափոյեանց կապտագոյն մաքրափայլ դրօշն կը ծածանէր շառաչող հովերէն, որք թուի թէ իրենց ուրախութենէն կը մոնչէին։ Եւ այն իշխանն՝ որուն առջեւ կը խոնարհէին քաղաքական աշխարհի բոլոր դրօշներն, պիտի ոճշանա՞ր վայրկեանի մէջ գնտակով մը՝ զոր արձակեց ամենէն յետին վայրենի անասունն, որ՝ նախատինք է մարդկային ազգին։

Ո՞վ կրնայ բացատրել զթուլեան ճոխու-

թիւնը այն թագաւորին, որուն զէմ մոլեգին կատղեր էին նենգաւորք։ Երկու գաւազուր թիւններէն ետքը՝ ուրիշ մը ահաւոր օրէնքներ հաստատած պիտի ըլլար անխշիտանկաններու զէմ, ողն իսկ զարհուրելի նախատանաց զգացմամբն. իսկ նա շմտածեց իսկ այսպիսի բան։

Երբոր, մայիսի զկարեւն յետոյ, Ումպերդոյ գնաց ի Սարաենիա, և ի Քափարաւայցեցեց երկրորդ անգամ Յովսէփ Կարիպալտի գերեզմանին, այս վայրկեանէն օգտուելով մէկը՝ կը յորպսրէր զինքը ընդհանուր թողութիւն տալ յանցաւորաց, պատասխանեց. « Պարտքս կատարելու եկեր եմ. և զթուլեան զործեր կատարելու համար յորդորանաց կարօտ չեմ. պիտի ընեմ երբոր կարենամ »։ Եւ իրաւի, նա մեծանձն և մեծասիրտ՝ կը փափաքէր տալ այդ թողութիւնը. բայց, ինքն օրինակ սահմանադրական թագաւորի, գիտէր որ չէր կրնար բռնաբարել պատասխանատու պաշտօնէից համաշունչ կամքը։

Անկարելի է երեւակայել քան զինքն ճշգրտօրէն սահմանադրական թագաւոր մը. Խոբին և բացարձակ յարգանքն հայրենական օրինաց իրմէ կը սկսէր. « թագաւորն իր թագաւորէ, չկառավարեմ », որ արդի սահմանադրութեանց սրբազան ձեւն է, տողորուած էր իրեն հոգւոյն մէջ՝ որ չէր կրնար ոչ միայն երկմեղանց ըլլալ, այլ և ոչ խոստմանը զէմ զործել։ Եւրոպայի սահմանադրական միտպետ իշխանաց և ոչ մին (բաց ի Անգղիոյ թագուհոյն) կը դրժածէ իւր արքայական իշխանութիւնը այնպիսի ճիշդ չափով՝ ինչպէս թագաւորն Ումպիդոզ։

Իրեն բնազդեցիկ բարեսրտութիւնն կ'երեւար խիստ դիմաք վրայ՝ որ ժամանակէն առաջ ծերացած էր, զոր սակայն կը լուսաւորէին երկու խոշոր, պայծառ և անկեղծ, և միշտ բարձր աչքեր. աչքեր՝ որք յուլիս 29ին չարագոյծ իրիկունը ցնծալից էին, տեսնելով այնքան գեղեցիկ կիրթ երիտասարդներ իրեն չորս կողմը՝ զօրութեան ուրախ հանդիսին մէջ, մինչդեռ ինքն այս հանգիսէն առաջ՝ Նափոյի ծովեզերաց վրայ ողջունելու էր, հրաժեշտի սրտաշարժ հանդի-

օին ատեն, բազմաթիւ երիտասարդներ՝ որք յանուն քաղաքականութեան ի Ձինաստան կ'երթային: Եւ հիւ, հոն ուրեմն, մինչգետ շրթանց վրայ կը հնչէր հայրական վերջին ողջոյն, և գուցէ մտքովն ալ կը մտածէր իւր սիրելի բացակայ որդին, որ օր մը նոյն ողջոյնները պիտի կրկնէր, թագաւորն սպաննուեցաւ մատնութեամբ:

Մարդասպանին վրայ անէծք յաւիտեան կան. և փառք թագաւորին, որ մեռաւ իւր ժողովրդեան մէջ, և իբրեւ հայր մը՝ ի միջի իւր որդեց: Խտալացոց արտասուածից աչքերն սեւեռեալ են նահատակիս պատկերին վրայ, ամէնքը կ'օրհնեն զինքը: Փառք թագաւորին:

ԱԶԳԵՑՈՒԹԻՒՆ

Բովանդակ իտալիա արժնեցաւ երկուշաբթի առաւօտ շառաշով մը՝ կարծես թէ կայծակնահար եղեր էր: Եւ յիշուի շահթաձիգ լուր մ'էր՝ որ կ'արթնցնէր բոլոր քաղաքացիները: Թագաւորը սպաննէր են, թագաւորը: Այս աղետաբեր լուրն այնչափ յանկարծական էր՝ որ ի սկզբան անհաւատալի իսկ կ'երեւէր: Այլ սակաւ ժամանակէն, բարկուծիւն, լաց և ողբ պատեց զամէնքը:

Ումպերդոյ Աոյն այդ ողբալի մահուան յառաջ բերած ազդեցութիւնը կը յիշեցնէ՝ վիկտոր Էմմանուէլի մահուան տարիներով առաջ ըրած ազդեցութիւնն: Այսքան երկար ժամանակէ ետքը, իտալական երկիրն նոյն յուզումը ունեցաւ, և միապետական հոգւոյն համար իւր ունեցած մտադիր հակումը ցուցուց: Եւ նոյն իսկ այն քաղաքացի մէջ՝ որք յետին դէպքերու պատճառաւ թուի թէ թագաւորութեան կողմնակից չէին, ժողովրդական, գործաւորաց զատերն ալ սրտաշարժ կերպով յայտնեցին իրենց ցաւը այդ մեծ կորստեան, և մեծ զգումներ մը վայրենի եւ զեռնագործութեան համար: Զոր օրինակ, Միլանու մէջ հասարակաց կարծիքն բռնաւ զատեց տեղական մարտիկները, որ մի քանի օր առաջ անկիրթ և տմարդի կերպով վարուեւրէր թագաւորին հետ, աստիճանաբար փոխելու իրեն երկրիմի հրովարտակը ջեր-

մաջեմը հեռագրերու և ամենաջերմ միապետական առաջարկութեանց: Այսպիսի փոփոխութիւն մը, այդ պարհն՝ գեղեցիկ նշան մ'է ժամանակացս: Բովանդակ աշխարհէս մէջ ազդեցութիւնն հաւատարմալէս զօրաւոր եղաւ և մտերմական: Ամէնքը կը դրուատեն մեր կորուսած ամենալաւ թագաւորը. — ամէն ոք կը կարեկցի թագուհւոյն, որուն՝ հանդիսաւոր օրէն ետքը՝ անշունչ դարձը տեսնու. — ամէնքը անէծք կը թափեն արիւնաբար մարդասպանին վրայ, որ, քիբաղաքար գաւռնալ իտալացի մ'է:

Թագաւորի որդին բացակայ էր, իւր նաւովն իր ճանապարհորդէր՝ իշխանուհւոյն հետ, և սպանման երկրորդ օրն հասաւ իրեն այդ գոյժը բաց ծովուն վրայ, և չորեքշաբթի երեկոյ հասաւ ի Մոնցա իւր Հօր անկենդան մարմնոյն ողջոյն տալու և մատնակցելու համար արտասուած թագուհւոյն՝ որ կու լայ և կ'աղօթէ:

Ամբողջ ժողովրդեան մը ցուցած սէրը մեծ միխթարանք է ազեւտից մէջ. — նոյնպէս նաեւ միխթարական է տեսնել զարձեալ, այնպիսի ողբալի պարագայից մէջ, որ թագաւորութեան մը կ'անցնուի յայլ թագաւորութիւն միաձայն հաւանութեամբ և մեծ անգործութեամբ, որուն վրայ զարմացաւ բոլոր աշխարհ՝ որ զիտալիա կը ճանչնայ իբրեւ բուն միապետական երկիր:

ՈՎ ԹԱԳՈՒՀԻ ՄԵՐ ՈՂՋ ԼԵՐ

Միւր մահականացու աչքերն, կենաց յամբարայլ ընթացից մէջ դարձեալ պիտի տեսնեն գրեզ, բայց զու պիտի չըլլաս այն՝ ինչ որ էիր: Իտալիոյ գահուն վրայ կը բազմի արդ ծագկահաւակ կին մը, որուն Աստուած բարեգութ շնորհէ քեզի նման մեծ ըլլալու կամք և արիւթիւն, և կամ զվճ մեծ իշխանութեան գալլման համար: Բայց մենք երեք օրերէ ի վեր կը ծերանանք և շատ աւելի ծեր կը զգանք ինքզինքնիս. իսկ զու որ մեր թագուհին էիր, հիմա անցար ուրիշ

կենաց, այսինքն՝ ներանձնութեան, լոռութեան և արտառուաց կենաց: Մեր երիտասարդութեան թագաւորը սպաննեցին. թագուհին՝ որ մեր կենաց ուրախութիւնը եղաւ, սիրելի թերաստուերի մէջ կը մտնէ՝ որ կամաց կամաց կը մեզմէ անհնարին ցաւերը, բայց ասոնց փոխանակ կը զնէ այն երկայն և անմիթարելի տխրութիւնը՝ որուն մէջ ամէն զգայուն սիրտ կը թառամի: Այս ահաւոր վայրկեանին անշափական գութ մը, անհուն սուգ մը կը ձգեն զծողովուրդն զկալի քեզ, սիրեցեալ և սիրելի Տիկին, որ իտալիոյ և իտալացոց, Սափուիոյ տան համար գործեցեր՝ ինչ որ գործեցին քու դիւցազն նախնիքդ, որ եղար արժանաւոր զուարթ Մեծի Արքային, եղար արժանի տիկին մեծանն Ումպերդիոյ. — և սակայն այս գթոյ և այդ սգոյ մէջ կայ ցաւ մը և կսկիծ հրաշանք ուղղունին. Ողջ լիբ: Թագաւորին սիրտը խոցող հարուածն, խոցեց և թագուհւոյնը: Երբեք իրեն երեւակայութենէն պիտի չելլէ այն վայրագ տեսարանն՝ զոր տեսաւ, ամառան երեկոյ մը՝ առաւելագ շողողուն լուսոյն ներքեւ, իրեն պաշտելի ամուսինը, արիւնաթաթաւ սփռուած կառքի մէջ և մեռած: Եթէ մէկը տեսնէ իրեն սիրելի անձին մահը, ինչ խորհրդած է թէ այդ տեսարանն ի՞նչպիսի անշնչելի է՝ զորշմուած յիշողութեանը մէջ իրբեւ հատաքարի վրայ, ամէն բանէ վեր, եթէ գեղեցիկ ըլլան և եթէ տխուր. իսկ թագուհին տեսաւ, տեսաւ ամէն բանէ վեր սիրելի անձը՝ որ սպաննուած կը զանարար. մարած կարծեց, բայց վայրկեանի մէջ պէտք էր իմանալ՝ որ նա մեռած էր: Ո՞վ թագուհի, ընդունէ վերջին, յարգանաց և կսկծազին հրաշխոյս ողջոյնը: Ո՞վ պիտի կարենայ տալ քեզի երջանկութեանդ ըրումը, քանի որ մեռաւ երանութեանդ տապանակն: Այո՛, Վիկտոր Էմմանուէլի յաջող բախտին համար պիտի մոռնու, բայց քու անհատական կեանքդ փակուած է անոր համար՝ որ քու բարոյական բարձրութիւնդ չափեց: Ո՞վ քաղցր ստուեր, ցաւալից և սգալից, մեր ամէն յուշըն կու լան և կ'արտաւուն քեզի հետ. ո՞վ սիրելի ստուերական պատկեր սեւաթոյր, ո՞վ կենաց տիպար,

Պեղեցկութիւն և ճշորհք, մեր երիտասարդութեան բոլոր խանդն քեզի հետ կը մարի և կը շիջանի: Այո՛, այո՛, քու որբեւայրի կերպարանաց մէջ, Որդիդ և իտալիան և ժողովուրդն պիտի մեծարեն և պիտի յարգեն քու մեծութիւնդ և քու անմիթարթ արտառուքդ. այո՛, պիտի ըլլաւ միշտ Մայր թագուհի, ոչ միայն արքունական օրինաց, այլ ամենուն սրտերուն մէջ, քեզի պիտի դիմենք խորհուրդ հարցրելու, օգնութիւն քաջալեր խնդրելու՝ անոր համար՝ որ քու օգնութեանդ կը կարօտի: Սակայն այս ամենայն ընդունայն է: Անցար դու, ո՞վ զշնչ սգոտափառ, շնորհալից և բարեսէր. և մեր բարոյական ու իմացական լուսոյն երկինքը՝ արտասուելից ողջոյն հրաշխոյս կու տայ իր ամենագեղեցիկ, այլ շիջեալփառ ճառագայթին:

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ՅՈՒՇԲ ՈՒՊՊԵՐԻՍԻՍ ԱՅ:

« Ումպերդիոյ Սափուիոյ, իշխան Բիւնինդի, իշխան թագաժառանգ, ծնեալ մարտ 14ին յամին 1864 Վիկտոր Էմմանուէլէ Բէ. Իտալիոյ թագաւորն և ի Մարեմայ Ատելայիտ Ռանիւրի, զորապետ հրամանատար ձեռնոր տակայն զուգին... »:

Այս բառերով, որ ճշդիւ հանուած են՝ Թուրինի քաղաքապետութեան 1863ին հրատարակած ցանկէն, իտալիոյ աղապայ թագաւորն նոյն ցանկի մէջ արձանագրուած է՝ Թուրինի շրջապատին մէջ ծնած երիտասարդաց հետ, որոնք 1863ին զինուորագործութեան կը մասնակցէին: Թուրինի քաղաքապետութիւնն (նոյն ժամանակ իտալիոյ և Աւստրիոյ մէջ եղած գծութեանց պատճառաւ) ակնածեց Մարիամ Ատելայիտ թագուհւոյն անուան վրայ աւելցրելու, որ օրինակ էր կնոջ մը ամէն առաքինութեանց, գոտադոսն, « Արշիդքսուհի Աւստրիոյ »:

Իշխանին (որ անաւանան 10¹/₂ին ծնաւ) անուններն էին. Ումպերդիոյ, Ռանիւրի, Կարլոս, Էմմանուէլ, Յովհաննէս, Մարիամ, Փերաինանասոս, Եւգենիոս:

Ումպերդիոյ առաջին տարիներն (ի Մոնաքալիւրի) անցան մայրական խնամոյց տակ, որ սորվեցուց իրեն զթութիւն առ առաւ.

պեալու : Հագի տառնուակէ տարեկան՝ կոր- սընցուց իւր հրեշտակային մայրը : Այն ա- տեն Ումպերդոյ իւր զինուորական ուսումներն սկսաւ Յովսէփ Ռօստի զօրավար ասպետին ուղղութեան ներքեւ, որ իրեն զխաւոր պա- տիարակն եղաւ : Իսկ իրեն կրօնական պա- տիարակութիւնն յանձնուեցաւ Փաշլիտոյ փոցցի կանոնիկոսին. ունեցաւ ուրիշ ուսու- ցիչներ ալ, ինչպէս կանոնիկոս Գեորգ Մա- րիամ Պօփէյ, Հայրն Տէնցա աստղաբաշխ, Սիկիսմանտի. և փոխան պատիարակը, Փրե- դերիկոս տէլլա Ռօվերէ մարքէզը, և ասպետն Էրնէսդ Ռիչլիոզիի տի Նէզրոյ :

Ումպերդոյ՝ մանկութենէն ի վեր ունեցաւ զինուորական աստիճան մը, իսկ սպայական ուսանողը շարուեցաւ իրեն իբրեւ ձեւակա- նովի մը, վասն զի զայն ստացաւ խիտա քննութիւններէ անցնելով : Հետեւի երրորդ խմբին զօրապետ եղաւ՝ թագաւորին 1858 մարտ 14է հանած վճռով : Նոյն տառնի թաշիտայ ապագայ թագաւորն 24 տարեկան էր. և աշխոյժ, անվեհեր երիտասարդ մ'էր :

Եւ երբ թագաժառանգ իշխանին համար զինուորական տունը կազմուեցաւ, Վիկտոր Էմմանուէլ Բ ի Միլան հաստատեց անոր կայուն բնակութիւնը, անուանելով զինքը (1863, հոկտ. 11) բարձրագոյն զօրապետ հրամանատար Լոմպարտոյի ումպէիզ գնդին : 1853ի պատերազմին մէջ, որ իտալիոյ բաղլը հաստատեց, իշխանն՝ Մեծ թագաւ- րին քովէ էր, և այդ՝ Ումպերդոյի փառքը կը ճոխացնէր, և Միլանու բնտոր պատա- կարզէն մեծաճանկէ ընդունելութիւն գտաւ : Ապա Միլանու քաղաքային վարչութիւնն՝ իրեն ճամբաներէն զեղեցկագոյնը անոր ա- նուան նուիրեց : 1866ին ազատութեան պա- տիարակին մեծ աշխուժով վարեց Ումպեր- դոյ իւր Ամետոյ եղբոր հետ : Երբայնս վիրաւորուեցաւ. Ումպերդոյ՝ ի Քուսլորդայ գրեթէ հրաշքով ազատեցաւ Նիոնս Պիքսիոյ զօրավարին ձեռքով ամենածանր վտանգէ մը՝ որուն մէջ անշուշտ պիտի աներեւու- թանար ամենարի իշխանն : Իւր քաջութիւնն անջինջ պիտի մնայ ի պատմութեան համ- բաւաւոր մարտին մէջ. նա ոսկի միտալ առաւ զինուորական քաջութեան համար, « վասն

զի մեծ արութիւն ցուցուց իւր ումպէիզ գնդին առաջնորդութեան մէջ, և իմաստուն կարգա- զրութիւններ ըրաւ Վիլլաֆրանքայի զինուց զորոյն մէջ, 1866 յունիս 24ին » : Թագաւո- րական վճռոյն խօսքերն են ասոնք՝ Նախ (ոչ պաշտօնապէս) Աւստրիոյ արշիվքսուէնայ հետ հարմախօսութիւն եղաւ, և երբ Ումպերդոյ խօստման հետ միասին անոր վերաբերեալ պարզեցներն ալ ըրեր էր, արշիվքսուէնի թը- շուտ կերպով մոռաւ՝ այրելով, վասն զի քօ- ղակերպ զգեստն կրակ տոներ էր ծխազլանիկով մը. բայց թագաւորին յորդորանօք, Մեծա- պրէա զօրավարն շուտ մը գտաւ ուրիշ խօ- սեցեալ մը իշխանին համար, յոյժ ազնուա- կան, զեղեցիկ ութնետասնամեայ Մարգա- րիտան, Ճենովայի դքսին, Վիկտոր Էմմա- նուէլի երբոր դուստրը : Հարսանիքն, որուն բոլոր իտալիա ուրախութեամբ կը սպասէր, ի Թուրին կատարուեցան 1869 ապրիլ 22ին. և հայրենեաց պարգևեցին թագաժառանգ իշխանը, Վիկտոր Էմմանուէլ, Նէապոլոյ իշխան, և այժմ՝ երրորդ թագաւոր իտա- լիոյ :

Ումպերդոյ, յամին 1878 Մեծ թագա- ւորին մահունէն ետքը զահակալեց յունուար 9ին. և այդ միջոցին Ումպերդոյ՝ Հոռմայ բանակին եօթներորդ բաժնին զօրապետն էր, զոր տուեր էր իրեն նախորդ տարին Վիկտոր Էմմանուէլ : Հանդիսաւոր երզումն ըրաւ նոր Արքայն (որ Ումպերդոյ Ա կոչուե- ցաւ) յամին 1878 յունուար 19ին շարաթ օրուան նիստին մէջ ի պաշտօնարանին. և յիշատակեց արժանի ճառ մը խօսեցաւ՝ յո- րում ըսաւ.

« Իտալիա՝ որ լաւ բմբունք է զՎիկտոր Էմմանուէլ, այսօր զիս պիտի գտնէ այն՝ ինչ որ իմ ծնողքն ինձի անպարար սորվեցուցին, այսինքն թէ՛ երիկւոյժ պահպանութիւն ա- զատական օրինաց է ամենապահով պահ- պանութիւն յամենայն վտանգաց : Այս է իմ տան հաստաթն : Այս պիտի ըլլայ իմ զօ- րութիւնս » :

Ումպերդոյ Ա իւր քսանեւերկու ու կէս տարուան թագաւորութեան մէջ ամենեւին չչեղեցաւ իւր առաջին ճառին, առաջին հրո- վարտակին խոսմանէնքէն, միշտ հաստատուն

իւր սկզբանց եւ իւր մեծ հումատարմութեան վրայ :

Վիկտոր Էմմանուէլ Բ իւր բարեբաւութեամբն եւ իւր մտերիմ բնաւորութեամբ (ազգատ ընտանեաց նպատակներով, զինուորական օժիտներով, եւ այլն) մեծամեծ գումարներ գործածեւ էր, մեծ պարտք թողլով Չախակոյմեան վարչութիւնն կ'ուզէր որ Ազգն հատուցանէ Մեծ թագաւորին պարտքը, այլ Ունկերոյ վնասարար պատասխանեց. « Իմ հօրս ամբողջ պարտքը ես պիտի հատուցանեմ » : Եւ խնայողութեամբն հատուց. զայն, իւր Տան մատակարարութիւնը բռնադատելով խնայողութեան, այսու հանդերձ իւր մարդասիրական բնազդովը չշէջաւ. օրինակ իմն, այն Մոնցային մէջ, որ իւր ամենասիրելի օթարանն էր, եւ ուր վայրենաբարոյ յարձակմամբ աւագակի մը՝ պիտի թողուր իւր կեանքը, բարբ Իրեն ծախքովը հոյակապ հիւանդանոց մը շինեց Ունկերոյ Աստուածմէ : Ամէն հասարակաց աղետից ժամանակ, Միսիքարի Արքայն (խնչակն որ կուէց զինքը արգարապէս կենար Քօրբէլի), հարուածելոց մէջ կը մտնէր խնամատար կերպով եւ անձամբ օգնութեան կը հասնէր, պատրաստ եւ առատ արծաթ բաշխելով :

Դաւադրութիւն Փաստանանդի, Սարլիայի վատ ծնողային, հանցիկացաւ 1878 նոյեմբեր 17ին ի Նափոյի, երբոր իշխանազունը ամբողջ Խալիոյ մէջ ուղեւորութիւնը կը լինցընէին իրենց որդւոյն հետ : Փաստանանդի մահուան պատապարտուեցաւ (որ այն ատեն կար օրինագրոց մէջ), բայց մեծօտիւտ թագաւորն շնորհեց կեանքը : Միւս պաւանանու թիւն անամօթ Աշխարիոյի եղաւ, 22 ապրիլ 1897ին ի Հոովմ Գափիւնլէի քով, մինչդեռ Ունկերոյ կտորով կ'երթար, եւ թագաւորն խնդալից ծպտելով՝ դաւադրութեան եւ իւր ազատութեան լուրը տուաւ Մարգարիտ թագուհւոյն :

Թամբն 1884 սեւամաղձ համաճարակն կը տարածուէր : Ի Փորտինոն ալ հանդէսներ կը կատարուէին . եւ թագաւորն Ունկերոյ պառնաւ տատամսնելու ըստ Տէփրէկոյ պաշտօնէին՝ այս նշանաւոր խօսքերը. « Ի Փորտինոն հանդէսներ կը կատարուին, ի Նա-

փոյի կը մեռնին. ես ի Նափոյի կ'երթամ » : Աշխարհ բոլոր զարմացաւ, այն ատեն իտալիոյ թագաւորին՝ նախ Պոնաքայի եւ ապա Նափոյի սեւամաղձ հիւանդներուն մէջ ցուցած արիասիրտ եւ զթալից ընթացքը տեսնելով, մինչդեռ ի Նափոյի այդ ախտն աւատար ջարդ կ'ընէր ժողովրդեան մէջ : Եւ այդ ճշմարիտ զարմանաց բուժարկութիւն մը եղաւ թագաւորին վրայ, ինչպէս Փոստանանդիի զաւագրութեան առթիւ՝ ժողովուրդն աւելի յարեցաւ թագաւորական իշխանութեան :

Իրեն թագաւորութեան պատմութեան մէջ յիշատակելի պիտի մնան երկց զանախցութիւնն, այսինքն Աւտորիա-Հունգարիոյ եւ Գերմանիոյ հետ, եւ երկուց զանախցութիւնն, այսինքն Անգլիոյ հետ (որ ցարկ կը տեսէ) Եւրոպայի խաղաղութիւնը ապահովցընելու համար :

Թագաւորին վերջին դործն եղաւ ի Նափոյի եռանգամաւ ողջոյնն առ իտալական զունդս, որը ի Զինատան պիտի երթային, եւ չարագոյշակ ներկայութիւնն (կիրակի, յուլիս 29) մարշաւարդի հանդիսներուն ի Մոնցա, որ քաղաքական աշխարհը սոյն մէջ թաղեց :

ԹԱԳԱՒՈՐ ՎԻԿՏՈՐ ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ Գ

ԵՒ ԹԱԳԱՒԱՆԻ ԶԵՂԻՆԷ

Խալիոյ նոր թագաւորն որ զահակալեց՝ զարհուրելի եղեճազարծութեան կատարմանէն ետքը, որ զրկեց զաշխարհ ամենէն աւելի փառահեղ եւ հոյակապ անձանց մէկէն, ծնու ի Նափոյի, նոյեմբեր 14ին, 1869, երեկոյեան ժամը 10ին միշոց, Ունկերոյ փէմինոյ թագաժառանգ իշխանէն, եւ Մարգարիտայէն Սալոյիոյ Նափոյի սինդիկոսն Գուլլէմոն Գափիւլէի կոմս կնքաձայր եղաւ նորածին մանկան, Ռիարիոյ Սֆօրցա ծիրանաւոր Նափոյի արքեպիսկոպոսն՝ մկրտութեան ջուրը սրկեց մանկան խարտեալ զիւղն վրայ : Հետեւեալ անուններն դրուեցան իրեն. Վիկտոր Էմմանուէլ, իւր հայրենի պապուն անուամբ. Գեներալիտա, որ Նափոյի պաշտպան սուրբն է. փերտի-

նաև ուսում, մոյրենի հաւուն տնուամբ, որ ծե-
նովայի քաղաքի Դուքան էր. ի պատիւ քա-
ղաքին ուր ծնաւ և ի նոր հաստատութիւն
խաղաղական միութեան՝ իշխան Նեապոլոս
տիրութուն տրուեցաւ իրեն։ Հազիւ ութ տա-
րուան և երկու ամսուան էր, տարածած
մեծաւ Մեծ թագաւորն. և նոր թագաւորին
Ումպերդոյի և թագուհոյն հետ, զորս ժո-
ղովուրդն ծափահարելով Քուիրինի պա-
տըշգամբին վրայ կը հրաւիրէր, զուրս ելաւ
Գերմանիոյ փրեյերիկոս թագաւորանոց իշ-
խանն, իտալիոյ և Ումպերդոյ թագաւորին
հաստատութիւն քարեկամն. զերմանացի իշխանս
իւր բազկաց մէջ բարձրացընելով զփոքրիկն
Վիկտոր Էմմանուէլ, ներկայացուց ամբոխին
իրեն թագաւորանոց իշխան՝ եռանդուն ծա-
փահարութեանց մէջ. Ժողովուրդն յուզուեցաւ
այդ ազնուական գործոյն վրայ։

Իշխանին առաջին պատերազմին եղաւ իւր
մայրն. ուսուցիչն՝ Եղիսիոս Ոսիոս հազա-
րապետն, որ սորվեցուց իրեն պատմութիւն,
աշխարհագրութիւն և զինուորական արուեստ.
զօրագրութիւն Մօրէլլի տի ֓֓֓֓֓֓ սորվեցուց
թուաշարութիւն և ումաշարութիւն. զեղա-
րուեստից ուսուցիչներն եղան Լուչիփիկոս
Մօրանտի՝ այժմ՝ երեսփոխան, և Յովհաննէս
Ռիցցի բանաստեղծն՝ բարեկամ Մանցո-
նեսայ, Մամպալտի ալ սորվեցուց լատիներէն։
Սորվեցաւ ևս արդի կենդանի լեզուները, և
զիւրութեամբ կը խօսի հիմա, բաց ի մայ-
րենի լեզուէն, զազգիներէն, անգղիներէն և
գերմաներէն, որուն մէջ մարտեցաւ մօրը հետ
խօսակցելով։ Շուտով բացարձակ հակամի-
տութիւն մը ցուցուց ճիշտ գիտութեանց. և
մեծ սէր ձեռնց զբանագիտութեան իրեն պատ-
մութեան ճիշդի մը. իւր լուրջ բնաւորութիւնն
մեծ ազդեցութիւն կրցեց Նափոլի՝ Ումպեր-
դոյ Այդ դաւադրութեան վրայ, որուն ներ-
կայ էր իւր մօրը հետ. բայց արդունեաց մէջ
իրեն վրայ ցուցուած խանդավառանքն կրցաւ
կամաց կամաց իշխանին տիրութիւնը փա-
րատել։ Երեք տարի զինուորական ուսում
ներէ ետքը, իշխանս անցաւ Մօնտեայի զի-
նուորական զգրոցին առաջին ընկերութեան
ցանկին մէջ, և ապա մտաւ ի բանակն։ Իրեն
ծառայութեան վիճակագիրն հետեւեալն է.

Յամին 1887 յունուար 1ին կը մտնէ ի
բանակն իրեն եմթասպայ՝ հետեւակախումբի
առաջին զասակարգին մէջ։

1890ին, առաջին և հինգերորդ հետեւա-
կախմբին ամէն աստիճաններէն անցնելով՝
կ'ըլլայ սպայ։

Երկու տարի ետքը, կ'անուանուի մեծ զօ-
րագլուխ Երամանատար (Brigata Como)
(23 և 24 զասակարգին)։

Իրեն անդամ ծերակուտի՝ երգումն կ'ընէ
1890, զեկտեմբեր 10ին, երիցագոյն տա-
րին լրացընելով։

Յամին 1894, ընդհանուր զօրապետի
աստիճանով Ֆիրենցայի զինուորական բաժ-
նին հրամանատար կ'ըլլայ։

Քիչ վերջը իրեն յանձնուեցաւ Նափոլիի
բանակին հրամանատարութիւնը։ Վերջապէս
իրեն երիցագլուխ հրամանատարաց բանա-
կին, նախագահ եղաւ յառաջացման բարձրա-
գոյն Յանձնաժողովոյն, նոյնպէս Ազգային
պաշտպանութեան հաստատուն ընկերութեան։

Յամին 1896, հոկտեմբեր 24ին, Վիկ-
տոր Էմմանուէլ ամուսնացաւ Հոմայ մէջ
Հելենէ իշխանուհոյն հետ, որ է զուտոր
Նիկոլայոս Ա ֓֓֓֓֓֓ Նիկիկոս, Մոնդէ
նիկոլոյի զերագոյն իշխանին։ Տփայն հարսն,
զեղեցիկ, արեւելեան մեղամաղձային զեղեց-
կութեամբ մը, ծնած է ի Զէլլինէ 1873
յունուար 8ին։ Սիրոյ ամուսնութիւն մ'եղաւ
այդ։ Առաջին անգամ երկու երիտասարդ իշ-
խանը իրարու հանդիպեցան ի Վենետիկ ամառ
ատեն, զեղալուեստից համազգային Յուցա-
հանդիսին առջեւ։ Ամենուն ծանօթ են այդ
հարսանեաց հանդիսներն, Պարիի Պայտի-
նեան մայր եկեղեցւոյն մէջ կատարուած ա-
րարողութիւններն։ (Գոտաափառ ամուսնինե-
րու բնակութիւնն հաստատուեցաւ ի Նա-
փոլի, ուր բացին արդունիքը իրզուներու-
թեանց և հանդիսացան ի Վենետիկ ամառ
երկուքն ալ զկայ ի Կ.Պօլիս ուղեւորութիւն
մ'ըրին, ուր Սուլթանն կարգէ զուրս հան-
դիսաւոր ընդունելութիւններ ըրաւ։ Եւ Հե-
ղինէ արանաւով դատնալու ատեն հանդի-
պեցաւ ի Մոնցա ահագին եղեռնը։ Կիրակի
29 յուլիսին ի Պերլեոն կին իրենք։

Աւ Վիկտոր Էմմանուէլ բազմաթիւ հե-

ոսգիւնները դրիւնեցան զանազան նաւահան-
դիսաններուն՝ յորս կը կարծուէր թէ հասած
ըլլայ, բայց ասոնց և ոչ մին փութով կըր-
ցաւ հասնիլ իրեն ձեռքը: Եղեան ծալուն
մէջ նշանաբարձ հետադիրներու միջոցաւ ի-
մացաւ որ փութայ հասնի յիտալիա, և ի
Քորֆու տեղւոյն բպշիւն ընդունեցաւ մա-
հապոյճ լուրը: Նոր իշխանն շուտով հետա-
գրեց առ մայրն թաղծայից՝ թէ փութով կը
գառնայ՝ յուսալով որ յուլիս 31ին իրիկուն
կը հասնի ի Ռէճճիոյ Քալապրիա:

Երկու արբայազանց հասնիւն ի Ռէճճիոյ
Քալապրիա իրեն տխուր պարզութեան մէջ՝
ամենէն հանդիսաւոր և ամենէն սքաւա-
շարժ տեսարանն եկաւ: Կը սպասէր իրենց
լուս և սգաւոր ամբոյնն: Նաւուն պոռը կը
ծածանէր կիտով շափ: Իշխանը սգազգածը
և սեւատարապէ՝ իրենց զիմաց վրայ կ'ար-
տայալտէին մեծ տիրութիւն. բայց թագա-
ւորն ինքզինքը կը բռնագառնէր: Անոնք ան-
գով զորոյն ամէն մանրամասնութիւնները
գիտէին.... Խոր լուսութիւն էր՝ երբոր իշխա-
նագունքը բերող մակոյկն հասաւ ի ցամաք.
Իշխանը յանձնեցին թագաւորին՝ Մայր թա-
ղուհւոյն հետագիրները: Իշխանագունք փու-
թացին զէպ ի շոգեկառք, և գնացին ի Նա-
փոյի, ուր զիշեր ատեն հասան և Քրիսփի
արտասուած ընդունեցաւ գիրները: Առտուն
եկան ի Հոռովմ և անկէ փութով անցան ի
Միլան և ի Մոնցա, ուր իրենց կը սպասէր
ամենէն աւելի սքաւածիկ տեսարանն...
Մարգարիտա թագուհին որդւոյն բազկից մէջ
նետանեցաւ, և երկայն ատեն զրկաւորանալ
լուս կեցան... Հագիւ թէ Վիկտոր Էմմա-
նուէ իւր հանգուցեալ հօրը սենեակը մտաւ,
ծուներ պատ, ապա ոտք ելաւ, վրեժ իրեն
ցաւսը մէջ, օգոստափառ մեռելոյն ճակատը
համբուրեց:

Նոր թագաւորն, Էմմանուէլ փիլիպե-
րոյի և Կարոլոս Էմմանուէլ Այն հասակին
հետ սենի նստել անոնց ազգու զօրութիւնը:
Էա արեւնը շապականի, չալլափոխիւր: Նոր
թագաւորն դեռ եւս բազդ ունեցած չէ պա-
տերազմի պաշտաց վրայ փորձերու իւր ա-

րութիւնը. սակայն երիտասարդութեան ասեմ
իւր անայլալլութեան փորձը տուաւ: Աւասիկ
զէպք մի՛ որ կը հուսասէ զայդ. Յամին
1887, Հոռմայ Մոնդէ Մարիոյ բերդին մէջ,
անգործ մնացած ուժանակի մի քանի տու-
փեր կը փորձէին, զորս կ'ուզէին փոխադրել
առանց վտանգի, եթէ յանկարծ զարմախի
տեղ մը: Փորձն համար հինգ մեղդ հետա-
ւորութեամբ հրացանի գնդակ կը նետէին:
Իշխանը մեծ հետաքրքրութեամբ հրաձախա-
ծիդներու քովէն կ'երթար: Տո՛ւփ մը, գնտա-
կին բաղիմանէն, պայթեցաւ. և անոր կտոր-
ներն հսն եղողներուն գլխոյն վրայէն ան-
ցան, և կարծեցին թէ ոչ ոք վիրաւորուեցաւ:
Երիտասարդ իշխանն չչարհեցաւ տեղէն.
միայն թէ, մինչպե՛ս պայթումէն առաջ թիկ-
նոցը կիսաբաց էր, ապա զայն վրան քա-
շեց և գոցեց, հրամայելով որ փորձերը առաջ
տանին: Փորձերը լմնալէն ետքը իմացան՝
որ իշխանը քաշելու միջոց հօդի վրայ արեան
հնաքեր կը ձգէր: Եւ յիշուի պայթումէն
վիրաւորուներ էր, և արեւնը ծալիկաւ հա-
մար՝ զգեստը վրան քաշեր էր: Քուիլիոնայի
մէջ ձեցեց որ վերբերը քննեն. բարեբաղ-
դարաւ ծանր չէին:

Նոր թագաւորին բնաւորութիւնն առա-
ջուան պէս գոց չէ: Ուշաւորութիւնը և փորձն
զինքը աւելի պարզեցին, բայց միշտ վճռա-
կան և կարուէ կ. կը խորշի շտապօտու-
թենէ: Իրեն խորհուրդները արտայայտելու
համար մէլմէլ իմաստներ չի փնտռեր:
Որո՞նք որ պատմը ունեցեր են իրեն հետ
ստեղծելու, զարմանքով կը խօսին իրեն
հաստատամիտ բնաւորութեան և ընդարձա-
կածաւալ տեղեկութեան վրայ: Պատմական
գիտութեանց հետամուտ, մեծաշնորհ ընտիր
հաւաքում մ'ունի:

Սամոյայի ասն ժամանակագրական կար-
գին մէջ, Վիկտոր Էմմանուէլ Գ, 414 իշ-
խան է, և 104 թագաւորը: Իտալիոյ երրորդ
թագաւորն է: Եւ Իտալիոյ հրկրորդ թագա-
ւորն է՝ որ կը գահակալէ Հոռմայ մայրա-
քաղաք ըլլալէն ետքը: